

Maya Kitap: 182, Düşünce: 22
1. Baskı, İstanbul Ağustos 2018

ISBN: 978-605-9902-93-9

Orijinal Adı: The Anatomy of Melancholy

Copyright © Melankolinin Kısa Anatomisi. Türkçe yayın hakları
Maya Kitap'a aittir. Telif hakları sahibinin izni olmaksızın, hiçbir yolla
çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz.

Yayın Yönetmeni: Tahir Malkoç

Editör: Selin Saraçoğlu

Redaksiyon: Mutlu Hacıoğlu

Mizanpaj: Mehmet Büyüktırna

Kapak: Faruk Baydar

Maya Kitap * Sertifika: 14079

Merkez Mah. Kocamansur Sok. No: 6/4 Şişli / İstanbul Tel: 0212 296 97 12
e-posta: info@mayayayinlari.com / www.mayayayinlari.com

Deren Matbaacılık Ambalaj Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi * Sertifika: 34011
Beylikdüzü Osb Mah. Orkide Cad. 9 Z Merkez Köyü / Merkez Bucağı
Beylikdüzü / İstanbul Tel: 0212 576 01 36

Melankolinin Kısa Anatomisi

Robert Burton

Çevirmen

Alper Kaan Bilir

İçindekiler

- Yazar Hakkında **7**
- Yayıncının Notu **9**
- 1 Melankoli Meselesi Üzerine **13**
- 2 Melankolinin Tipleri veya Türleri Üzerine **18**
- 3 Melankolinin Sebepleri - Tanrısal Bir Sebep **25**
- 4 Ruhların Tabiatı, Kötü Melekler veya Şeytanlar ve Bunların
Melankoliye Nasıl Yol Açtığı Üzerine Yan Bahis **31**
- 5 Bir Neden Olarak Yaşlılık **73**
- 6 Ebeveynler Melankolinin Yayılmasına Sebeptir **77**
- 7 Bir Sebep Olarak Kötü Beslenme - Gıda ve Et Kalitesi **87**
- 8 Bir Hastalık Etmeni Olarak Gıda Miktarı **105**
- 9 Aşk Melankolisi **115**
- 10 Aşkın Başlangıcı, Öznesi, Tanımı ve Türleri **129**
- 11 Aşk Melankolisinin Nedenleri; Görünüş, Yüzün, Gözlerin ve
Diğer Kısımların Güzelliği ve Tesiri **144**

Yazar Hakkında

Robert Burton 8 Şubat 1576'da, Lindley, Leicestershire'da Ralph ve Dorothy Burton'un çocuğu olarak dünyaya geldi. Öğrenimine Warwicks-hire'da başladı. On yedi yaşına geldiğinde Brazen Nose Koleji'ne gönderildi, burada mantık ve felsefe öğrenimi gördü. 1599'da kiliseye öğrenci olarak kabul edildi ve böylece

din adamlığı yolundaki ilk adımını atmış oldu.

Öğrencilik yıllarında pek çok farklı konuda çalıştı ve bu çalışmalar ilerleyen zamanlarda başlayacağı melankoli araştırmasına temel oluşturdu. 1616'da papaz yardımcısı, 1630'da ise papaz olan Burton aslında bir matematikçiydi ve astroloji çalışmalarlarıyla da yakından ilgiliydi.

Sessiz sakin yaşamının boş zamanlarını büyük düşüncülerin sözlerini araştırmaya ayırırken insanlardan da uzaklaşmamış; neşeli, çocuksu ve esprili karakteriyle çevresinde de sevilen biri olmuştur.

1606 yılında ilk eseri *Philosophaster*'ı yazmaya başladı. Ti-

yatro türündeki bu eser 1615'te tamamlandı ve 1618'de Oxford öğrencileri tarafından sahnelendi. Bunun öncesinde *Alba* adlı bir oyun daha yazdığı düşünülse de bu kesin değildir ve bu metin bulunamamıştır.

Başyapıtı Melankolinin Anatomisi'ni ise 1621'de tamamladı. Yaklaşık yarım milyon sözcükten oluşan ve 8.000 dipnotu bulunan bu kitap, o günden bu yana pek çok dile çevrildi, farklı şekillerde basılmaya ve dünyanın dört bir yanındaki okurlara ulaşmaya devam etti.

Melankolinin Anatomisi, yazıldığı 17. yüzyılda da adını duyurmuş ve dikkat çekmişti. 18. Yüzyılda ise sözlükbilimci ve yazar Samuel Johnson'ın bu kitabın en sevdiği kitap olduğunu söylemesi ve Laurence Sterne'in Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı adlı eserinde göndermeler yapması kitabın ününün artmasını sağlamıştır.

Jorge Luis Borges'in ünlü Babil Kitaplığı öyküsüne bu kitaptan bir alıntıyla başlaması da eserin edebiyat çevrelerinde yarattığı etkinin görülebilmesi açısından önemli bir detaydır.

Burton, hayatının büyük bir kısmını bu kitabı tamamlamaya adanmıştı. Yazmayı bitirdikten sonra sürekli düzeltmeye ve eklemeler yapmaya devam etmiş; ölümünden sonra ise kitapta yapılacak değişiklikler konusunda aldığı notlar bulunmuştu. İntihar ettiği söylense de gerçek ölüm sebebinin ne olduğu bilinmemektedir.

* Yazarın tek romanı Habeşistan Prensi Rasselas'ın Öyküsü, yayınevimiz tarafından yayımlanmıştır.

Yayıncının Notu

Melankolinin Anatomisi (The Anatomy of Melancholy) ilk kez 1621'de yayımlanmıştır. Robert Burton, melankoli konusundaki araştırmaları sonucunda derlediği tüm bilgi ve fikirleri bu kitapta toplamıştır. Yaşamı boyunca kitabına yeni şeyler eklemeye devam etmiş ve böylece 1621'deki ilk baskıdan sonra kitabın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş beş ayrı baskısı daha ortaya çıkmıştır.

Kitap, (bugün depresyon dediğimiz) melankolinin nedenlerinin bilimsel bir incelemesi gibi görünür. Ancak periler, goblinler, güzel kadınlar, faydalı ve zararlı et çeşitleri, tanrılar, şeytanlar, kötü ruhlar, yaşlılık, cadılar, kalıtım, şairler, içkiler, beslenme düzeni ve aşk gibi daha pek çok konuya değinir.

Vücutta “kara safra”nın fazlalığından ileri gelen melankoli, hem Burton hem de o tarihe kadar konuyu inceleyen diğer düşünürlere göre yakıcı tutkuların, büyük aşk acılarının, aşırı dindarlığın, çılgınlığın ve bunlara benzer durumların gerçek kaynağıdır. Yazarın kendisi de melankoliden mustarıptır ve dahası, melankolisinden kurtulmak için bu çalışmaya başlar. Çünkü ona göre melankolinin en büyük sebebi aylıklık, en iyi çaresi ise çalışmaktır.

Melankolinin Anatomisi hem bilimsel hem de felsefi bir çalışmadır. Burton, melankolinin yanı sıra daha pek çok ko-

nuya bu kitapta yer vermiş; psikolojiden fizyolojiye, astronomiden meteorolojiye çeşitli bilim dallarından yararlanmıştır. “Nevi şahsına münhasır” bu eserin sınıflandırılması yahut benzerinin bulunması pek mümkün değildir.

Başlangıçta dokuz yüz olan sayfa sayısı, Burton’ın kitabı her gözden geçirişinde biraz daha artmıştır. Üç ana bölümden oluşan kitabın ilk bölümü melankolinin doğası, belirtileri ve nedenlerini ele alır. İkinci bölüm melankolinin nasıl tedavi edilebileceğinden söz ederken üçüncü bölüm aşk melankolisine odaklanır. Yazar aşk melankolisini ustalıkla ele alırken dünyanın en büyük aşk hikâyelerinden örnekler verir ve psikolojik sorunlara modern yaklaşımlar ortaya koyar.

Burton, 17. yüzyılda kütüphanede bulabildiği 1500 kadar klasik eseri inceleyerek derlediği bu kitaba kendi adını Demokritos Junior olarak yazar. “Gülen filozof” Demokritos’a yaptığı bu gönderme bazı eleştirmenlere göre kitabın mizahi yönünü gösteren detaylardan yalnızca biridir.

Burton bu kapsamlı derlemesini akıcı ve anlaşılır bir dille okuruna sunar. Yazarın incelikli üslubu eleş-

tirmenler ve aradan geçen 400'den fazla yıl boyunca da okurlar tarafından çok sevilmiştir. Kitap, başlangıçta biraz karışık gibi görünse de yazarın üslubuna alıştıktan sonra sayfalar arasında kaybolup gideceksiniz. Bu baskıda siz okurlarımıza kitabın sadeleştirilmiş ve kısaltılmış halini sunuyoruz. Burton'ı çok sever ve daha fazlasını okumak isterseniz, Aylak Adam Yayınları tarafından fasiküller halinde yayımlanmakta olan *Melankolinin Anatomisi*'ni (ev: Merve Tokmakiođlu) tavsiye ederiz.

1

Melankoli Meselesi Üzerine

Melankoli* hususunda konuya geniş yer vermiş Montanus'un, Prosper Calenus'un, Capivaccius'un, Bright ve Ficinus'un eserlerinde ve tezlerinde, Cardan'ın *Contradictions***’ında ve Valesius’un *Controversies****’inde okuyabileceğiniz üzere, İbn-i Sina ve Galen arasında uzlaşmazlık vardır. Jacchinus’un “Bu akışkan maddenin ne olduğu veya nereden geldiği, bedende nasıl üretildiği ne Galen ne de diğer eski yazarlar tarafından yeterince ele alınmıştır,” şeklindeki kanaatine yeni nesil düşünürler itiraz ederler. Montanus, *Consultation***** adlı kitabında melankolinin ya maddesel olduğunu ya da bir madde olmadığını söyler; Arculanus da eserlerinde aynı şeyi yapmıştır. Önceden beri bahsedilegelmiş dört vücut sıvısından biri olan bu doğal madde; maddesel olmayan, tesadüfi, doğuştan gelmeyip sonradan edinilen, ihtiyaç duyulmayan, tabiata aykırı ve ya-

* Melankoli, sözcük anlamı ile “Kara Sevda”. 19. yüzyıla dek duyguların, vücudun salgıladığı sıvıların etkisi olduğuna inanılırdı. Melankoli hem bir duygusal durumdu hem de bu sıvılardan biriydi. (ç.n.)

** Çelişkiler.

*** Münakaşalar.

**** İstişareler.

paydır; Saksonyalı Hercules onun yalnızca ruhları* mesken tuttuğunu; nemlilik, kuruluk, soğukluk ve sıcaklık gibi düzensiz durumlardan kaynaklandığını, maddi olmadığını, beyni ve onun işlevlerini değiştirdiğini iddia eder. Paracelcus bedeni dört sıvıya ve dört tabiata ayıran teorileri reddeder, hatta alaya alır fakat Galenist düşünürlerin çoğu bu teorileri onaylarlar ve Montanus'un yukarıda bahsedilen fikirlerine destek verirler.

Melankoli denen madde ya sadedir ya da başka maddelerle karışmıştır; miktarı ve içeriğine göre tesiri azalır çoğalır, miktarı ve içeriği de hangi organa (beyne, dalağa, bağırsak toplardamarlarına, kalbe, rahme veya mideye) yerleştiğine göre, bu organlardaki vücut sıvılarının, yani tabii olmayan dört karanlık özsuyun kendi aralarında nasıl karıştığına göre değişir. Eğer soğuk ve kuru tabiatlı olan doğal melankoli maddesi vücutta fazlaysa “Vücut buna dayanamayarak melankoliyi seyreltmek zorunda kalır,” der Faventius “ve melankoli hastalıklı bir hâl alır.” Böylece diğer tür, yani doğal olmayan melankoli (ister sarı safradan üretilmiş olsun ister kandan) doğal melankoliye benzer etkiler yaratır ve Montaltus'a göre, vücut sıvılarının yanmasından kaynaklanıyorsa, sıcak ve kuru tabiatlıdır. Melankoli maddesinin dört vücut sıvısının hepsi birden kullanılarak mı üretildiği, rengi ve yapısının nasıl olduğu konusunda düşünürlerin farklı görüşleri olduğunu söyleyebilirim. Galen'e göre melankolinin üretilmesi için üç vücut sıvısı yeterlidir,

* Orijinal metinde *Spirit*. 17. yüzyılda iki tür ruha inanılıyordu. İlki Tanrı'nın Adem'e üflediği, insana bilinç veren ruhtu. İkincisi, beyinle kasların iletişimini sağladığı sanılan esrarengiz, akışkan bir maddeydi ve hayvansal ruh diye de anılırdı. Burada sözcük ikinci anlamıyla kullanılıyor. (ç.n.)

balgam yani salya bu senteze katılmaz. Valesius ve Menardus, ayrıca Fuchsius, Montaltus ve Montanus da bu hususta Galen'i kayıtsız şartsız desteklerler. "Beyaz renkteki salya nasıl siyaha dönebilir ki?" diye sorarlar. Ancak Cardan ile *de Melancholia* adlı eserinde Saksonyalı Hercules zıt kutupta yer alırlar (yani melankolinin, nadiren de olsa, salyadan da sentezlenebileceğini söylerler). Guianerius, Laurentius ve Wecker aynı taraftadırlar, Melancthon *de Anima* adlı kitabının *Vücut Sıvıları Üzerine* bölümünde balgamdan üretilen donuk renkli melankoliye *asininam* ismini verir ve bu maddeyi bizzat gördüğünü söyler. Kara safradan bir tür melankoli çıkar, sarı safradan etkisi daha sert olan bir diğer tür melankoli; balgamdan donuk bir melankoli çıkar, nihayet kandan da bir melankoli çıkar ki en kaliteli si budur. Melankolilerin bazısı soğuk ve kurudur, bazısı sıcak ve kuru; maddenin tabiatı, içine hangi sıvının katılıp hangisinin katılmadığına bağlıdır. Rodericus a Fons, irin gibi önemli maddelerin yoğunlaşarak balgama dönüştüğünü, nasıl en saf şarabın bozulması ile sirke oluşur veya damıtılması ile daha saf içkiler elde edilirse balgamın da öylece safraya ve safranın da *aeruginosa melancholia*'ya (paslı melankoli) dönüştüğünü, ekşi ve keskin bir hâl aldığını; bu sıvının keskinliği yüzünden insan aklının kaygılı düşünceler ve hülyalar ile dolduğunu söyler. "Eğer sıvı soğuksa," der Faventinus, "yaşlılığa dayalı unutkanlığın sebebidir ve hafif semptomlar yaratır; sıcaksa, insanları sabırsız, dizginsiz bir deliliğe meylettirir." Capivaccius'a göre eğer beyin sıcaksa, beyindeki hayvani ruh da sıcaktır; neticesi şiddetli davranışlar ve deliliktir. Eğer beyin soğuk ise,

melankoli sarhoşluk gibi bir hâle ve aptallaşmaya neden olur. Altomarus'a göre, bu karışımın rengi karışımın içeriğine, sıcak olup olmamasına bağlıdır, "bazen karadır bazen değildir." Aynı teoriyi Malenelius, Galen'in tezlerine dayanarak ispatlar. Hipokrat, *Melancholy* adlı kitabında (eğer bu kitap sahiden ona aitse) durumu yanan kömüre benzetir: "Sıcakken parlar, soğukken kara görünür, işte bu sıvı da böyledir." Melankoli maddenin çeşitliliği, etkilerinin de çeşitliliğine neden olur. Vücut içindeyken ve henüz bozulmamışken koyu bir temkinsizliğe sebep olur, madde bozulunca birkaç günde bir tekrarlanan nöbetlere yol açar, deriye nüfuz ettiğinde cüzam yapar, uzuvlara işlediğinde iskorpit gibi bazı hastalıklar çıkartır. Zihni rahatsız ettiğinde ise çok sayıda sıvının karışmasından oluştuğu için yol açtığı delilikler ve sevdalar da türlü türlü olur.